

ОТГОВОРИ

на поставените въпроси в рецензиите и становищата
в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“
по професионално направление 2.1. Филология
(Теория и история на литературата – Теория на литературата),
обявен в ДВ, бр. 74 от 21.08.2020 г.

от гл. ас. д-р Мария Калинова Байтошева,
Катедра по теория и история на литературата,
СУ „Св. Климент Охридски“

Благодаря на рецензентите и авторите на становища, които са утвърдени и уважавани от мен авторитети в областта на българското литературознание, както за споделената ангажираност със съдбата на литературната теория днес, така и за критичния им поглед към предоставените от мен трудове и материали, с които кандидатствам в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата - Теория на литературата), обявен в ДВ, бр. 74 от 21. 08. 2020 г. Ценя високо метафорите и намерените формули, с които е асоциирана изследователската ми и преподавателска работа, като „тежка теория“ на проф. д.ф.н. Цветан Ракъовски, „изричането на нещо ново“ на проф. д-р Миглена Николчина, да „запали за теорията“ на проф. д.ф.н. Амелия Личева, „колективен играч в науката и литературата“ на проф. д.ф.н. Пламен Дойнов, „гледна точка, която е *външна* и заедно с това *вътрешна*“ на доц. д-р Морис Фадел, „теоретическа плътност“ на доц. д-р Светла Черпокова, „майевтика на несъстоялото се“ на доц. д-р Дарин Тенев. Приемам с удоволствие всички идеи за доразвиване на темата в моята бъдеща работа, които срещнах в отделните рецензии и становища, както и предложенията за подобрения, очертаните рискове и недостатъци на кандидатския

труд. Направените критически наблюдения са основателни и допринасят за един "остраностен", ако мога да използвам тук емблематичното понятие на Виктор Шкловски, поглед към собственото ми съчинение.

Благодарна съм на проф. д-р Миглена Николчина, проф. д.ф.н. Амелия Личева и доц. д-р Дарин Тенев, които очертават потенциала на предложеното от мен изследване "Екзотопия: за външния контекст на дискурса" (2020), както и посочените възможности за бъдещо разширяване и доизговаряне. В своята рецензия проф. д-р Миглена Николчина повдига въпроса за доразвиване на теорията за екзотопията във връзка с една възможна бъдеща "фрактална" литературна теория. Проф. д.ф.н Амелия Личева предлага разширяване на изследването по посока на *другостта* през 60-те години и обвързването на това понятие не само с дискурса на литературния теоретик Михаил Бахтин и психоаналитика Жак Лакан, но и с етиката на влиятелния френски философ Еманюел Левинас. По отношение на собствената ми интерпретация и разбиране на неологизма "екзотопия" като *междинност*, проф. д.ф.н. Амелия Личева предлага да се вземе предвид историята на понятието и употребите особено при най-значимата фигура на постколониалните изследвания днес Хоми Баба. Доц. д-р Дарин Тенев, отчитайки липсата на внимание към вътрешното развитие във времето на теоретичната мисъл на Бахтин и Лакан, но и необходимостта да се проследи историята на Бахтиновата рецепция в български контекст, също разкрива възможности за придвижване напред на теоретичната ми работа.

Какво е настоящо ми виждане за изложените по-горе предложения, изследователски разклонения и липси?

Начупеността (*fractal*), която интересува проф. Миглена Николчина, може да послужи за добър обяснителен модел за отношението между реалност и художествена реалност, както и да надгради *теорията на пречупването* при Бахтин, Волошинов и Медведев. Термините *refraction* (пречупване) и *fractal* (начупен) са не

само етимологично, но и понятийно сходни. Фракталите са такива геометрични форми, които могат да бъдат във всякаква размерност, а това е особено важно, защото размерността им може да бъде *междинна*. Така бих действително намерила пример за "вмъкване на междинност", за което подсказва доц. Дарин Тенев, отбелязвайки особената, интранзитивна употреба, на понятието "несъизмеримост" в книгата. Идеята на проф. д.ф.н. Амелия Личева да се вземат предвид понятията за "другост" на Еманюел Левинас и "междинност" на Хоми Баба, както и контекста на собствените им традиции, би допринесла да се отвори понятието за култура, което разглеждам, по посока на една "етика на хибридността". Културата, както я възприемам, благодарение на ранния Бахтин, не е пространствена цялост, притежаваща вътрешна територия, а единствено граница, съставена и начупена от други граници. Съществува изначален "бикултурализъм" или специфична "културна хибридност", породена от етическата съпротива срещу възможността онтологическият статут на "другия" да бъде сведен до "същия". Предложенията на доц. д-р Дарин Тенев да се вземе предвид българската рецепция и собствения динамичен контекст на работата на Лакан и Бахтин действително би открило личния ми изследователски принос и би добавило аргументи в полза на предложеното в труда предефиниране на понятието "контекст". Освен името на Атанас Бучков, бих добавила и имената на Бойко Пенчев и Еньо Стоянов, които конкретно се занимават с рецепцията на Бахтин в България. Самата аз, подобно на тях също съм впечатлена от "ранната" рецепция на кръга на Бахтин, доколкото открих некоментирания досега факт, че още през 1930 г. на български е преведена и издадена от "Народна просвета" монографията "Фройдизъм и марксизъм" на В. И. Волошинов. Очаквам в най-скоро време да се появят монографии, посветени конкретно на интересната рецепция на Бахтин в България. Изследвания, обаче, съполагащи Бахтин и Лакан заедно, не съществуват на български език. По принцип в бахтинознанието и лаканианската критика има само отделни статии по въпроса, които съм посочила в библиографията на

книгата, но дори и в тях изследователите са пропуснали да отчетат според мен най-интересната връзка между мисълта на двамата автори - "екзотопията" на субекта (на несъзнаваното). Конкретните примери, които доц. д-р Дарин Тенев дава във връзка с контекстуализацията на теоретичните положения при Лакан са "екзистенцията" от "Семинарът за "Откраднатото писмо" от 1956 г. и "екстимността" от семинара през 1960 г. В обсега на моето внимание, бих добавила, не толкова теорията на речевите актове, която можем да извлечем от Лакан, колкото, на един следващ етап, да видя как е свързана "екзистенцията" от 1956 и "екстимността" от 1960 г. (като неразличима от разбирането за "интимност") с известни по-късни формули, обобщени от Лакан с "Жената не съществува" (*la femme n'existe pas*) от семинара през 1970-71 г. и послужили като повод за сериозна критика срещу неговите постановки.

Особено важна за мен е перспективата, която задават към съчинението ми т. нар. "външни" членове на научното жури. Не защото я смятам за по-обективна (самата ми книга е доказателство, че не правя разлика между "екзотопичен" и "субективен"), а защото не съм имала възможност да обменя досега опит с тях по темите, които изследователски ме интересуват през последните години, както и да срещна тяхното мнение. Изключително съм благодарна на проф. д.ф.н. Цветан Ракъовски, че в рецензията си обръща внимание на т. нар. от него "контексти на иронията" и ги отнася към понятието на Михаил Бахтин "словесна маскировка" (Събр. съч., т. 3, М., 2012, 28), което позволява да обвързва контекста и въпроса за контекстуалните изкривявания със схващанията за маска и карнавал при Бахтин. На проф. д.ф.н. Пламен Дойнов благодаря за интереса към проблематизирането, което предлагам на понятието "идеологема", както и изключително подходящото преартикулиране на "очевидността" на контекста като "одомашнен дискурс на екзотопичния субект". Задължена съм на доц. д-р Морис Фадел за експликацията на подмолни интуиции в книгата, обобщени от него като "авторът не

умира”, както и на доц. д-р Светла Черпокова за изтъкването на приносите на труда в контекста на българската култура, както и за подчертаване на актуалността на изследването.

Книгата “Екзотопия: за външния контекст на дискурса” е издание на електронното издателството към Факултета по славянски филологии на СУ “Св. Климент Охридски”, като книгата няма комерсиална цел и се разпространява свободно (т.е. може да се изтегли от посочения електронен ресурс: <http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/30570>) на територията на университета. При подготовката на хартиено издание на книгата, ще се направят допълнителните коректури на съчинението, както предлагат проф. д.ф.н Цветан Раковски и доц. д-р Светла Черпокова. Също така ще взема под внимание препоръките на доц. д-р Светла Черпокова за отпратките под черта към цитирани изследвания и автори, които ще се редуцират само до посочване на автора, годината и страниците в скоби, докато Фройдовите понятия *Wiederholungszwang* и *das Unheimliche* бих оставила на немски език, без да се спирам на един конкретен превод на български език, доколкото съществува подобна практика не само с посочените концепти в съвременната теория, но и с други централни за нашата дисциплина понятия като *mimesis*, *остранение*, *bricolage* и др. Ще се възползвам и от възможността да се отстранят смислови недоразумения, както се е получило на стр. 20 при случая с *das Ding* (Нещото).

Относно въпросът на проф. д.ф.н. Цветан Раковски за връзката между понятието “екзотопия” и категорията “автор”, бих отговорила, че такава връзка е следствие на първоначалната ми изследователска цел да очертая автономията на литературния субект. Ако използвам думите на проф. д.ф.н Пламен Дойнов това е именно “следмодерната автономия” на литературния субект. В последната глава повдигам въпроса за автора като значима фигура, както за Бахтиновия кръг, така и за психоаналитичната критика, за да направя извода за екзотопичния статут на литературните субекти. Тази екзотопия на литературния субект се конституира при откъсването (“сепарация”) от “желанието”

на автора, така както детето се откъсва от детерминиращия глас на майката, от големия Друг в терминологията на Лакан. Тази *екзотопия*, като място отвън, но същевременно и като предел, "граница на пречупване", както посочва проф. д-р Миглена Николчина е проблемът, който пресича цялата монография.

Накрая, бих искала да завърша, с един изключително важен въпрос, който поставя доц. д-р Светла Черпокова. Дали на един следващ етап изследването може да приложи теоретическите си наблюдения за екзотопията върху конкретни литературни текстове и доколко това е примамлива перспектива? Литературната теория ме е привличала винаги със своята множественост на подходите си, както и с това, че отношенията между нея и нейния обект не са детерминирани. Интерес за мен представлява не само въпросът какво е литература, но и какви са отношенията между теорията и творбата. Възможно общо сечение между текста на произведението и литературоведските дискурси за него предлагам в трета глава "Очевидни контексти. Многопосочните дискурси и допълнителното събитие на тревожността". Тук произведението на Софокъл "Едип цар" участва наравно с концепциите на Бахтин и Лакан в артикулацията на основния въпрос за очевидното на контекста и изработването на определен наблюдателен ъгъл (който обвързвам с гръцката дума "θεωρία"), през който могат да се диалектизират еднопосочните дискурси, като бъдат трансформирани в многопосочни. Т.е. онова, което е примамливо за мен, е не механично прилагане на изследователски наблюдения върху подбрани произведения, а да създам такова хибридно пространство, в което литературата и литературната теория заедно да участват в изговарянето на истината - да повдигат въпроси, там, където всякакъв разговор и повод за размисъл изглежда, че е приключил.